

Kommunal- og distriktsdepartementet

Høring – forslag til nye statlige planretningslinjer for arealbruk og mobilitet

Arealendringer gjennom nedbygging, bruksendringer og oppstyking regnes som den største trusselen mot naturmangfold. Økt fragmentering av landskapet påvirker den økologiske tilstanden negativt. Mens om lag halvparten av Norges fastlandsareal var karakterisert som villmarkspreget på starten av 1900-tallet, er det i dag 11,5 prosent igjen.

Arealbruk har også stor betydning for hvor godt samfunnet vil evne å tilpasse seg det ekstremværet som følger med klimaendringene, og sikre naturområder som er viktig for karbonopptak og karbonbinding.

Jordvern er mer viktig enn noen gang for å sikre selvforsyning og ressursgrunnlaget i møte med geopolitisk uro og forsyningslinjer som påvirkes av klimaendringer.¹ Bevaring av produksjonsarealer er nødvendig for å sikre grunnlaget for viktige primærnæringer som skogbruket.²

- Klimautvalget 2050 konkluderte med at «arealpolitikken i Norge både for arealer til lands, i kystsonen og til havs, ikke er tilpasset en omstilling til et lavutslippssamfunn og målene i naturavtalen».³
- Naturrisikoutvalget skriver i klartekst at den kommunale «ivaretagelse av naturmangfold er svak. I perioden 2015–2020 har andelen kommuner som ivaretar de nasjonale forventninger for naturmangfold i sin planlegging, gått ned fra 53,4 prosent i 2015 til 30,9 prosent i 2020» (KOSTRA-tall).⁴
- Naturrisikoutvalget viser videre til at de statlige «styringsverktøy som Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging og Statlige planretningslinjer påvirker i begrenset grad kommunal arealplanlegging».⁵

¹ Totalberedskapskommisjonen, NOU 2023:17 *Nå er det alvor*, påpeker at Norge ikke lenger kan «være sikre på at de internasjonale forsyningskjedene alltid vil være velfungerende. Det er derfor nødvendig å styrke vår selvforsyningssevne, forstått som evne til å dekke matvarebehovet med innenlandsk produksjon og norske råvarer.» Kap. 2.2.10, utvalgets anbefalinger.

² NINA rapport 2310: *Planlagt utbyggingsareal i Norge (2023)*, viser at det i dag eksisterer arealplaner i kommunene som åpner for storstilt nedbygging av skog, myr og jordbruksarealer. Det største planlagte nedbyggingsarealet er skog, med 1 364 kvm.

³ Klimautvalget 2050, kap. 6.6, utvalget anbefalinger.

⁴ Naturrisikoutvalget, NOU 2024: 2 *I samspill med naturen*, kap. 8.4.1

⁵ Naturrisikoutvalget, NOU 2024: 2 *I samspill med naturen*, kap. 8.4.5

Det er derfor nødvendig at de nye statlige planretningslinjene i langt større grad enn i dag evner å bistå lokalpolitikkerne i styre arealpolitikken i tråd med nasjonale natur- og klimamål.

Statlige myndigheter opptrer både som faglig rådgivende og som kontrollerende myndighet ovenfor kommunene. Skal Norge nå egne klimamål og internasjonale forpliktelser etter naturavtalen, må nasjonale myndigheter bistå kommunepolitikkerne med lang tydeligere krav i arealpolitikken. Det vil gjøre det lettere for lokalpolitikere å håndtere interessekonflikter hvor ulike mål og ønsker står mot hverandre.

Departementet viser i høringsbrevet til at forslaget på høring bygger på *Evaluering av de statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging (2022)* gjennomført av Civitas, OsloMet og Cicero. Naturviterne vil minne om at denne evalueringen undersøkte «hvordan SPR-BATP fungerer som prosessuelt verktøy i plansystemet, og ikke hvordan den faktiske utviklingen har vært innenfor temaene som retningslinjene omhandler». ⁶

Naturviterne er generelt positiv til endringene som er foreslått, med ny oppbygning og struktur. Naturviterne forstår også behovet for differensielle retningslinjer som bedre evner å møte ulike behov og utfordringer i byområder og distriktene.

Samtidig vil Naturviterne bemerke at mens samferdselspolitikken nødvendigvis i større grad må tilpasses lokale forhold, kan ikke nødvendigvis nasjonale natur- og klimamål sees på som hverken et rent distrikts- eller by-ansvar. Det å unngå nedbygging av naturområder i hele landet, slik tiltakshierarkiet legger til grunn, er det viktigste og mest effektive rådet for å bedre arealpolitikk - og må derfor være gjeldende for hele landet.

Det er også positivt at det nå tilføres konkrete krav og anbefalinger, slik som:

- [Hele landet: Handel og tjenester] Tilrelegging for etablering av hurtiglader for både lette og tunge kjøretøy.
- [Distrikt: stedsutvikling og boligbygging] Muligheten for å løse flere funksjoner og formål på samme areal eller i samme bygg bør vurderes.
- [Hele landet: Beslutningsunderlag] Det bør utarbeides arealregnskap.

Naturviterne vil bemerke at utarbeidelse av areal- og naturregnskap er et nytt og viktig fagområde i stor utvikling. Det er viktig at departementet oppdaterer planretningslinjer i tråd med at metodikk og standarder for areal- og naturregnskap utvikles og tilgjengeliggjøres.

Naturviterne støtter Miljødirektoratets forslag om å forby all bygging på myr og mener dette forbudet bør komme på plass raskt.

Naturviterne anser forslaget som sendt på høring for å være et godt utgangspunkt, men at planretningslinjene i noen grad må justeres i tråd med de nylige anbefalingene fra Naturrisikoutvalget og Klimautvalget.

⁶ *Evaluering av Statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging (2022)*, innledning.

Naturreisikoutvalget anbefaler at:

- Nasjonale forventninger og statlige planretningslinjer gir tydeligere føringer om at hensyn til naturverdier skal vektlegges i kommunal, regional og statlig arealplanlegging, inkludert for sjøarealer i kystsonen.
- Statlige planretningslinjer oppdateres slik at de blir tydeligere på hvilke avveininger og prioriteringer som «skal» eller «bør» gjøres, og at naturreisiko skal inkluderes, og at dette tas hensyn til i statens innsigelsespraksis og i statens egne tiltak.

Klimautvalget 2050 anbefaler at:

- Nasjonale myndigheter setter klare rammer for kommunenes ansvar i arealpolitikken slik at nasjonale mål for klima og natur blir nådd.
- De nasjonale rammene for lokal arealpolitikk legger til grunn at nedbyggingen av naturlige arealer skal begrenses vesentlig.

Naturviterne foreslår på den bakgrunn følgende endringer i utsendt forslag:

Endringer er markert i **fet skrift**, strykninger er med ~~overstrykning~~.

3. Generelle retningslinjer (hele landet)

3.4 Bolig og boligsammensetning:

Forslag på høring:

Fortetningspotensialet i boligområder og andre utbygde arealer skal kartlegges og bør utnyttes før det blir lagt til rette for utvidelse av eksisterende boligområder og utbygging i nye områder.

Endres til:

Fortetningspotensialet i boligområder og andre utbygde arealer skal kartlegges og **skal** utnyttes før det blir lagt til rette for utvidelse av eksisterende boligområder og utbygging i nye områder. **Kun unntaksvis bør det være adgang til å bygge ned natur, og da bør dette kompenseres gjennom restaurering av tilsvarende arealer forringet natur.**

3.5 Fritidsboliger:

Forslag på høring:

Fortetningspotensialet i fritidsboligområder skal kartlegges og bør utnyttes før det blir lagt til rette for utvidelse av eksisterende fritidsboligområder og utbygging i nye områder. I fjell og utmark bør fritidsboligområder avgrenses mot sammenhengende natur-, villrein- og friluftsområder, kulturmiljøer, og viktige områder for landbruk, reindrift og andre næringer.

Endres til:

Fortettingspotensialet i fritidsboligområder skal kartlegges og **skal** utnyttes **så langt det er mulig** før det blir lagt til rette for utvidelse av eksisterende fritidsboligområder og utbygging i nye områder. I fjell og utmark **skal** fritidsboligområder avgrenses mot sammenhengende natur-, villrein- og friluftsområder, ~~kulturmiljøer, og viktige områder for landbruk, reindrift og andre næringer.~~ **Videre bør fritidsboligområder også avgrenses mot kulturmiljøer og viktige områder for landbruk, reindrift og andre næringer.**

3.9 Jordvern:

Forslag på høring:

Potensialet for fortetting og transformasjon skal kartlegges og bør utnyttes før det vurderes å ta i bruk dyrket eller dyrkbar jord til utbyggingsformål.

...

Det bør vurderes å oppheve gamle planer som innebærer omdisponering av dyrka jord, og tilbakeføre arealene til LNFR-formål.

Endres til:

Potensialet for fortetting og transformasjon skal kartlegges og **bør** utnyttes før det vurderes å ta i bruk dyrket eller dyrkbar jord til utbyggingsformål. **Omdisponering av dyrket mark tillates kun av hensyn til samfunnskritisk infrastruktur.**

...

~~Det bør vurderes å oppheve gamle Eldre planer som innebærer omdisponering av dyrka jord, og~~ **skal innen rimelig tid oppheves slik at arealene tilbakeføres** tilbakeføre arealene til LNFR-formål.

3.10 Klima, naturmangfold og friluftsliv:

Forslag på høring:

Muligheten for å bygge innenfor eller i tilknytning til eksisterende byggeområde skal kartlegges og bør utnyttes før det vurderes å ta i bruk områder avsatt til landbruks-, natur- og friluftsliv samt reindrift ...

Endres til:

Muligheten for å bygge innenfor eller i tilknytning til eksisterende byggeområde eller **allerede forringede områder (grå arealer)** skal kartlegges og **bør** utnyttes før det vurderes å ta i bruk

områder avsatt til landbruks-, natur- og friluftsmål samt reindrift ... **Ved utbygging bør tilsvarende arealer som går tapt kompenseres for gjennom naturrestaurering, så langt det er mulig.**

3.11 Samfunnssikkerhet, beredskap og naturfare:

Forslag på høring:

Drikkevannskilder skal sikres i planleggingen. For å imøtekomme klimaendringer og ekstremvær bør større utbygginger i områder med dårlige grunnforhold og/eller flom- og skredfare unngås.

Endres til:

Drikkevannskilder skal sikres i planleggingen. For å imøtekomme klimaendringer og ekstremvær **skal** større utbygginger i områder med dårlige grunnforhold og/eller flom- og skredfare unngås.

6. Retningslinjer for beslutningsgrunnlaget (hele landet)

6.3 Forslag på høring:

Det bør utarbeides arealregnskap

Endres til:

Det **skal utarbeides** arealregnskap **så vidt dette er mulig.**

6.4 Forslag på høring:

Ved revidering av kommuneplanens arealdel bør kommunen vurdere om tidligere vedtatt arealbruk svarer til dagens og framtidens forventede behov og gjeldende nasjonale og regionale føringer for arealbruk. Det skal vurderes å ta ut eller redusere omfanget av utbyggingsarealer som ikke lenger bør bygges ut.

Endres til:

Ved revidering av kommuneplanens arealdel **skal** kommunen vurdere om tidligere vedtatt arealbruk svarer til dagens og framtidens forventede behov og gjeldende nasjonale og regionale føringer for arealbruk. Det skal vurderes å ta ut eller redusere omfanget av utbyggingsarealer som ikke lenger bør bygges ut.

6.6 Forslag på høring:

En slik analyse bør også kartlegge muligheten for gjenbruk av eksisterende bygningsmasse.

Tilføres:

En slik analyse bør også kartlegge muligheten for gjenbruk av eksisterende bygningsmasse og **utbygging på allerede forringede arealer (grå arealer)**.

På vegne av Naturviterne

Morten Wedege
Forbundsleder